

BOSHLANG‘ICH SINIF ONA TILI DARSLARIDA FORMATIV BAHOLASH**Parpiyev Odil Olimovich**

Qo‘qon universiteti Ta‘lim kafedrası katta o‘qituvchisi

Yoqubova Dilraboxon Dilmurodjon qizi

Qo‘qon universiteti boshlang‘ich ta‘lim yo‘nalishi 3-kurs talabasi

Annotatsiya: Ushbu maqolada boshlang‘ich sinflarda ona tili darslarida formativ baholash va uning mazmuni yoritilgan. Baholashga doir misollar, samarali va samarasiz izoh-mulohazalar, qay tarzda baholash usullari haqida so‘z yuritilgan.

Kalit so‘zlar: formativ baholash, o‘qituvchi, o‘quvchi, yutuq, kamchilik, baholash, xulosa chiqarish.

Bugungi kunda jamiyatimizning barcha sohalarida o‘zgarishlar, jahon standartlariga javob berish uchun jadal rivojlanishlar yuz bermoqda. Jumladan, ta‘lim tizimida ham. Bugungi kunda yangi tizim asosida baholashning turli shakllari ishlab chiqilib, ta‘lim jarayoniga taqdim etilmoqda. Shulardan biri formativ baholashdir. Formativ baholash O‘zbekiston Respublikasi Ta‘lim vazirligi tomonidan o‘quv faoliyatining doimiy monitoringini o‘tkazish qoidalari doirasida ishlab chiqilgan, tasdiqlangan va amaldagi 284-sonli buyrug‘iga kiritilgan.

O‘qitish jarayonida o‘qituvchilar tomonidan qabul qilingan rasmiy va norasmiy usullar to‘plamini formativ baholash deb ataymiz. Bu o‘qituvchilar tomonidan olib boriladigan o‘quv jarayonining bir qismi bo‘lib, o‘quv va o‘qitish usullarini o‘zgartirish orqali o‘quvchilarning tushunchasi va malakasini oshirishga qaratilgan. Bir so‘z bilan aytganda, o‘quvchilarning ehtiyojlari va taraqqiyotini kuzatadigan doimiy jarayondir. Pedagogika fanlari nomzodi, tadqiqotchi Malina Aleksandrovna Pinskaya o‘zining “Baholashning yangi shakllari” kitobida formativ baholash o‘quv jarayonining yakuniy bosqichida, balki boshlang‘ich va o‘rta bosqichda qanday o‘tayotganiga tashxis qo‘yish uchun zarur va agar ma‘lumotlar qoniqarsiz bo‘lib chiqsa, olingan ma‘lumotlar asosida kerakli ma‘lumotlarni kiritish va ta‘lim faoliyati sifatini oshirish uchun o‘zgartirishlar kiritish mumkinligini, bu jarayon butun o‘quv dasturi o‘rniga individual o‘quv mahoratiga yoki o‘quv dasturidagi ko‘nikmalarga yo‘naltirilishini, ushbu baholashlar ma‘lum bir maqsad sari intilishni o‘lchash uchun mo‘ljallanishini aytib o‘tadi.

Hozirgi kunda baholashning maqsadi o‘zgartirildi. Barchamizga ma‘lumki, baholash – rag‘batlantirish yoki jazolash quroli vositasida foydalaniladi. Lekin endi ta‘limda baholash jazolash yoki rag‘batlantirish quroli bo‘libgina qolmay, xulosa olish vositasi ham bo‘la oladi.

An‘anaviy baholash:

O‘quvchilarga savol beriladi va qay biri savolga yaxshi javob bersa, o‘sha o‘quvchiga yaxshi baho qo‘yiladi.

O‘qituvchi:

–Qani turing, Marhaboxon, o‘zbek tilida nechta unli tovushlar bor va ular qaysilar?

1-o‘quvchi: O‘zbek tilida 6 ta unli tovush bor. Ular... (O‘quvchi ayta olmaydi).

O‘qituvchi :

–O‘tiring xato aytdingiz.

2-o‘quvchi: O‘zbek tilida 6 ta unli tovushlar bor. Ular: a,o,i,u,o‘,e.

O‘qituvchi:

–To‘g‘ri topdingiz sizga 5 baho.

Yangicha baholash :

Yangicha baholashning maqsadi butunlay boshqa. Bunda ham o‘quvchilarga xuddi shunday savol beriladi, lekin ularga aniq baho qo‘yilmaydi. Aksincha, ularning xatolari, kamchiliklari va yutuqlari og‘zaki tarzda, yozma tarzda ifodalanib, ularni rivojlantirishga qaratiladi.

1-o‘quvchini baholash:

–Barakalla, Marhaboxon, siz unli tovushlar 6 taligini to‘g‘ri topdingiz, lekin ular qaysilar ekanligini eslolmadingiz.

(O‘qituvchi sinfga yuzlanadi va bir o‘quvchi aytadi).

–Qani kim aytadi, unli tovushlar qaysilar? Marhaboxon eslab qoling.

–Mana, Marhaboxon unilarni eshitdingiz a, endi doskaga chiqib yozing. Endi esa doskaga qaramay takrorlab ayting. (O‘quvchi unilarni takrorlab aytadi.)

–Barakalla, yodingizdan chiqmasin, ko‘proq qoidalarni o‘qing.

2- o‘quvchini baholash:

–Barakalla, unli tovushlar 6 taligi va ular a, e, i, u, o‘ o ligini to‘g‘ri topdingiz. Sizing xotirangiz juda yaxshi ekan, albatta, bundan keyingi darslarni ham shunday o‘zlashtirishda davom eting.

Bunda o‘qituvchi baholashda formativ baholashni amalga oshiradi, ya‘ni o‘quvchining yutuq va kamchiliklari aytiladi. 1-o‘quvchining yutug‘i uning unli tovushlarning 6 taligini to‘g‘ri topgani va kamchiligi esa qaysilar ekanligini ayta olmaganligidir. 2-o‘quvchining to‘g‘ri javob bergani uning yutug‘i bo‘lib, buni o‘qituvchi asoslab berishi juda samaralidir. Ko‘rib o‘tganimizdek, o‘quvchilarning bahosini har doim e‘lon qilmaydi. O‘qituvchi o‘zi uchun o‘quvchiga baho qo‘yadi. Lekin uni ommaviy tarzda o‘quvchilarga e‘lon qilmaydi. Yuqoridagi misolda o‘qituvchi o‘quvchining bahosini aytgani yo‘q, faqat uning yutuqlari, kamchiliklari aytilib bilmaganini takrorlab o‘tilyapti. O‘quvchilarning javoblaridan kerakli xulosa chiqaradi. Bunda o‘quvchining javobi noto‘g‘ri bo‘lsa, to‘g‘ri xulosa chiqariladi. Ya‘ni yuqorida ko‘rganimizdek, o‘quvchi savolga noto‘g‘ri javob berganidan keyin o‘qituvchi o‘quvchiga eshitib turishini aytib, sinfga yuzlandi va bir o‘quvchi to‘g‘ri javob berdi. Bunda o‘quvchi o‘zi uchun kerakli xulosani chiqarib oldi, nimalarda xato qilgani va uni keyingi darslarda mana shunday xatoliklarga yo‘l qo‘ymaslikka harakat qiladi. Hatto o‘qituvchi o‘quvchining qilgan xatosini to‘g‘rilab, mustahkamlab ham qo‘ydi. Buni misoldan ko‘rsak bo‘ladi:

–Mana, Marhaboxon unilarni eshitdingiz a, endi doskaga chiqib yozing. Endi esa doskaga qaramay takrorlab ayting. (O‘quvchi unilarni takrorlab aytadi.)

Izoh- mulohazalarni berib boradi. Har bir o‘quvchining berilgan javobiga izoh berib o‘tiladi.

Masalan:

1-o‘quvchiga izoh:

–Barakalla, Marhaboxon, siz unli tovushlar 6 taligini to‘g‘ri topdingiz, lekin ular qaysilar ekanligini eslolmadingiz.

2-o‘quvchiga izoh:

–Barakalla, unli tovushlar 6 taligi va ular a, e, i, u, o‘ o ligini to‘g‘ri topdingiz. Sizing xotirangiz juda yaxshi ekan, albatta, bundan keyingi darslarni ham shunday o‘zlashtirishda davom eting.

Formativ baholashda har bir o‘quvchi javobiga izoh berib o‘tiladi. Keling, siz bilan samarali va samarasiz izohlarga misollarni ko‘rib chiqamiz.

Samarali izoh-mulohazaga misollar:

–Asosdosh so‘zlar bilan bog‘liq so‘zlar berilgan. Ularda asosdosh bo‘lmagan so‘zlar ham bor. Kitobning 45-betidagi asosdosh so‘zlarga oid qoidani yana takror o‘qing. Kamchiliklarni bartaraf etish uchun nimalar qilish kerakligi haqida.

–Madina, tuzgan gapingizda kelishiklardan juda yaxshi va juda ko‘p foydalansangiz, keyingi safar kelishik qo‘shimchalarini qo‘llashda e‘tiborli bo‘ling.

Bu izoh o‘quvchining yanada rivojlanishiga qaratilgan.

–Malika, barakalla, siz kelishiklarning soni va ular qaysilar ekanligini to‘g‘ri topdingiz.

Bu izoh o‘quvchining xatti-harakatlari kutilgan natija bilan qiyoslab berilgan.

–Siz hikoyani ko‘p o‘qimangansiz, unda talaffuzida qiyinchilikka uchraydigan atamalarni ham qaytarmangansiz, shuning uchun siz atamalar talaffuzida qiynaladingiz va o‘qish tezligingiz juda past. Hikoyani ko‘proq o‘qing.

Bu izoh xoslangan aniq shaklda, mavhum bo‘lmagan.

Samarasiz izoh-mulohazaga misollar:

–Siz she‘rni sinfdoshlaringizga nisbatan yaxshi yodlagansiz. Bu izoh o‘ta umumiy. Bu yerda o‘quvchi she‘rni nimasiga ko‘ra yaxshi yodlagani, aynan qaysi nuqtalari baholanayotgani, keyingi harakatlari qanday bo‘lishi kerakligini bilmaydi.

- Sizing javobingizdan qoniqmadim. Bu izoh noaniq. O‘quvchi nimalarda xato qilganini va bu xatoni takrorlamaslik uchun nimalar qilishi kerakligini bilmaydi.

–Sizing javobingizdan qoniqdim, siz juda yaxshi javob berdingiz.

Noaniq. O‘quvchi qaysi javobi to‘g‘riligi va shu tarzda davom etib ketishi samaralimi yoki samarasizmi aniq anglay olmaydi.

–Siz sinfdagi yaxshi o‘quvchilar va a‘lochilar qatoridan joy olgansiz. Rahmat.

Bu o‘ta umumiy. O‘quvchi qaysi xatti-harakati yoki nimasi tufayli yaxshi o‘quvchilar va a‘lochilar qatoridan joy olganligini bilmaydi.

Formativ baholash o‘quvchilarga va o‘qituvchilarga juda samarali hisoblanadi. O‘quvchilar uchun bilmaganlarini bilishiga, takrorlab olishiga, o‘zining xato va kamchiliklarini to‘g‘rilashga, qay yo‘sinda ketishiga, juda katta yordam beradi. O‘qituvchilarga esa o‘quvchiga qay tarzda bilim yetkazayotgani, bilim olish darajasi qay tarzda rivojlanayotganini ko‘rishi mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati:

1. Ochildiyeva Mushtariy, & Parpiyev Odiljon. (2023). BOSHLANG‘ICH TA‘LIM TIZIMIGA ZAMONAVIY YONDASHUVLAR. *QO‘QON UNIVERSITETI XABARNOMASI*, 1(1), 640–644. <https://doi.org/10.54613/ku.v1i1.666>

2. Parpiyev Odil Olimovich, & Abdushuxratova Durдона Anvarovna. (2024). Ona tili va o‘qish savodxonligi darslarida didaktik o‘yin usullari. *Yangi O‘zbekistonda Tabiiy Va Ijtimoiy-Gumanitar Fanlar Respublika Ilmiy Amaliy Konferensiyasi*, 2(1), 158–161.

3. O‘QISH SAVODXONLIGI DARSLARIDA LIRIK SHE‘RLARNI O‘TISHDA INTERAKTIV USULLARDAN FOYDALANISH. (2024). *Ustozlar Uchun*, 53(3), 130-136. <http://pedagoglar.org/index.php/02/article/view/294>

4. Gulbakhor Abdullayevna Gaynazarova, Karomat Otaboyevna Matnazarova, & Odil Olimovich Parpiyev. (2023). FACTORS AND METHODS OF PREPARING STUDENTS FOR PROFESSIONAL ACTIVITIES IN THE CONDITIONS OF INDIVIDUAL TRAINING. *Academia*

Repository, 4(12), 131–135. Retrieved from
<https://academiarepo.org/index.php/1/article/view/318>

5. Mirzakarimova Nurhayo Erkinboy qizi, Odil Parpiyev. (2024). Boshlang'ich sinflarda ona tilini o'qitish metodikasi. *SAMARALI TA'LIM VA BARQAROR INNOVATSIYALAR JURNALI*, 2(2), 153–159. Retrieved from <https://innovativepublication.uz/index.php/jelsi/article/view/436>

6. Parpiyev Odil Olimovich, & Raupova Laylo Rakhimovna. (2024). Stages and Peculiarities of Increasing Written Literacy in Primary Education. *International Journal of Formal Education*, 3(2), 62–64. Retrieved from
<http://journals.academiczone.net/index.php/ijfe/article/view/2061>

7. Парпиев, О. . (2024). Повышение грамотности письменной речи учащихся на уроках родного языка на основе передовых педагогических технологий. *Общество и инновации*, 5(2/S), 146–152. <https://doi.org/10.47689/2181-1415-vol5-iss2/S-pp146-152>

8. Toxirjon, U. (2024). BOSHLANGICH SINFLARDA O 'QISHNI YETKAZIB OLISHGA QIYNALAYOTGAN O 'QUVCHILAR BILAN ISHLASHDA INTERFAOL USULLARDAN FOYDALANISH. *Integration of Economy and Education in the 21st century*, 2(2), 9-13.

9. Toxirjon, U. (2024). XALQARO O 'QISH SAVODXONLIGINI O 'RGANISH (PIRLS). *Integration of Economy and Education in the 21st century*, 2(2), 14-17.